

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

<i>Стоян Анна Василівна</i> ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СТАНДАРТІВ ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ	80
---	----

СЕКЦІЯ 2. АКТУАЛЬНІ ГРАНІ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

<i>Завальнюк Володимир Васильович</i> ВПЛИВ ЮРИДИЧНОЇ АНТРОПОЛОГІЇ НА СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	83
<i>Мельничук Ольга Степанівна</i> СУЧАСНА ПРАВОВА ДОКТРИНА: ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ.	85
<i>Антошина Ірина Володимирівна, Завальнюк Ірина Володимирівна</i> ПРАВО ТА СУЧАСНЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ.	88
<i>Кобко-Одарій Вікторія Сергіївна</i> ТИПОЛОГІЯ ПРАВОВОГО МЕНТАЛІТЕТУ.	89
<i>Ковбасюк Степан Валерійович</i> РІЗНОВИДИ ІНСТИТУЦІЙНОГО АНАЛІЗУ В МЕТОДОЛОГІЇ ДЕРЖАВОЗНАВСТВА	92
<i>Кормич Анатолій Іванович</i> ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	94
<i>Кравченко Сергій Петрович</i> НАЦІОНАЛЬНА ПРАВОВА СИСТЕМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ВИМІРИ.	96
<i>Личко Валерія Сергіївна</i> ТЕХНОЛОГІЇ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ ТА ВІДКРИТІ БАЗИ ДАНИХ ЯК РЕСУРСИ ПРАВНИЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	99
<i>Рязанов Михайло Юрійович</i> СПАДКОЄМНІСТЬ І ПРАВОВА СПАДЩИНА: ЗВ'ЯЗОК У РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ	101
<i>Тищенко Юлія Валеріївна</i> ПРАВОВИЙ МІФ ЯК ФЕНОМЕН МЕДІАКУЛЬТУРИ	103
<i>Чувакова Ганна Михайлівна</i> АСПЕКТИ ТА КРИТЕРІЇ ДЕФЕКТНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ	106
<i>Іванчук Віра Євстафіївна</i> НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВОВОГО МОНИТОРИНГУ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ	108
<i>Березневич Вікторія Олександрівна</i> МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	110
<i>Грунь Олександр В'ячеславович</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ	112
<i>Губніцька Валентина Віталіївна</i> ЕВОЛЮЦІЯ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ: ВІД НАРОДНИХ РУХІВ ДО СУЧАСНИХ ІНСТИТУТІВ	114
<i>Дараган Євген Олександрович</i> ДО ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ КОДИФІКАЦІЇ	116
<i>Лисак Станіслав-Юрій Юрійович</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	118
<i>Одарій Віктор Віталійович</i> НЕТИПОВЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА В РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ	121
<i>Слюсаренко Катерина Русланівна</i> ПРАВО БІОЕТИКИ ЯК НОВИЙ НАПРЯМОК СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	123

СЕКЦІЯ 3. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Аніщук Ніна Володимирівна</i> АВСТРІЙСЬКИЙ ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС 1797 Р.: ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ	126
<i>Горяга Оксана Вікторівна</i> ЩОДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРАВОВОГО СТАТУСУ «ЗНАТНОГО (ЗНАЧНОГО) ВІЙСЬКОВОГО ТОВАРИСТВА»	128
<i>Єфремова Наталя Володимирівна</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ПОЛЬЩІ ТА В РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ.	129
<i>Корнієнко Ірина Валеріївна</i> СТАНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ.	132
<i>Шершенкова Вікторія Анатоліївна</i> ВІЙСЬКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ В КИЇВСЬКІЙ РУСІ	135
<i>Войцехівська Дарина Юріївна</i> ДЕРЖАВНО-КОНФЕСІЙНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОГО ЦАРАТУ ЩОДО КАТОЛИЦЬКИХ ГРОМАД ПІВДНЯ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – ХІХ СТ.	137

НЕТИПОВЕ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВА В РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ

Правозастосування в країнах романо-германської правової системи характеризується певними особливостями. Це пояснюється історичним розвитком самої правової системи, наявними правовими традиціями, техніко-юридичними факторами тощо. Дана правова система характеризується стабільністю і стійкістю розвитку багатьох правових напрямків, адже головним джерелом права виступає нормативно-правовий акт, що в свою чергу забезпечує повільність змін завдяки сталому характеру. Так, одним із ключових напрямків, які потребують уваги є підвищення результативності правозастосовної практики. Оскільки ефективність демократичних перетворень здійснюваних в країнах, які відносяться до романо-германської правової системи залежить від якості застосування нормативно-правових приписів, то й проблеми застосування права як окремого виду юридичної діяльності в умовах реформування правової системи кожної із держав значною мірою зумовлюють завдання їх більш детального розгляду. Відповідно до цього, можна стверджувати, що актуальність розглядуваного питання не викликає сумнівів.

Дослідженню різних аспектів правозастосовної діяльності приділяли увагу такі науковці-теоретики як, Н. М. Крестовська, П. В. Кухтерев, Л. Г. Матвеева, О. В. Мінченко, В. І. Шишкін та ін. Проте праці дослідників в даній предметній області не виключають подальших досліджень.

Метою дослідження є аналіз нетипового застосування права в романо-германській правовій системі.

Нормативну (регулятивну) базу правової системи, а відповідно і правозастосовної діяльності, утворюють правові норми і принципи, об'єктивовані і систематизовані в нормативно-правових актах. В країнах романо-германської правової сім'ї нормативно-правові акти є стрижневими джерелами права, основою всього національного права. Вони встановлюють невичерпні та неперсоніфіковані правила, мають загальнообов'язковий характер, забезпечуються й охороняються державою; існують завжди тільки в письмовій формі.

Застосування права є одним із видів як державної, так і приватної юридичної діяльності в країнах романо-германської правової системи, спрямоване на втілення правових приписів у життя, вирішення конкретної справи, життєвого випадку, певної правової ситуації. Тобто, «прикладання» закону, загальних правових норм до конкретних осіб, конкретних обставин, це операція не над нормою, а над фактом із використанням норми. Втілення правових норм у життя стає необхідним, коли носії прав та обов'язків не володіють можливістю самотійно, без залучення уповноважених органів та осіб, використовувати законні права та виконати відповідні зобов'язання, що випливають із закону. В рамках романо-германської правової системи судді, державні службовці та приватні особи, із наявністю властивих їм повноважень вважають пріоритетним способом реалізації права його пряме застосування, ґрунтуючись на нормах, закріплених у законах та підзаконних нормативно-правових актах, що має переважно імперативний характер.

На думку О. В. Мінченко, «романо-германська правова система являє собою досить гармонійне поєднання права і держави, тобто розвиненого законодавства і його організаційної правової інфраструктури, в яку входять органи (установи), що професійно застосовують право, і особи з професійною юридичною підготовкою, тобто ті, хто утворює функціональну (процесуальну) підсистему правової системи і також беруть участь у правозастосуванні. Та особливо в цьому контексті привертає увагу саме правозастосовна діяльність як певний динамічний компонент, що забезпечує комунікативні зв'язки в системі»[1, с. 70].

Погоджуємось із думкою В. І. Шишкіна, що «правозастосовна діяльність в романо-германській правовій системі здійснюється у сфері права, вона є сполучною ланкою, яка виступає рушійною силою і об'єднує всі правові явища правової системи. За відсутності цього елемента всі інші не діють. Правова система та її елементи взаємопов'язані діями юристів, правозастосовна діяльність є одним з впливових важелів соціальної регуляції, який забезпечує ефективність дії права, його авторитет, який є лакмусовим папірцем щодо визначення авторитету юристів» [2, с. 215].

В юридичній літературі багато уваги приділяється типовому (звичайному, стандартному) застосуванню права в даній правовій системі. Але, мало уваги приділяють такому поняттю як нетипове застосування права.

Слід наголосити на тому, що існування в романо-германській правовій системі загальної (типової) моделі правозастосовної діяльності інколи входить у протиріччя з неординарним характером розвитку суспільних відносин. Так, універсальна модель правозастосовної діяльності не завжди ефективна у динамічних суспільних відносинах, які постійно змінюються та не завжди відповідають жорстко визначеним алгоритмам. Це призводить до виникнення нетипових ситуацій у процесі правозастосування. Пояснюється тим, що в даній правовій системі законодавство має більш стабільний характер, повільніше змінюється, порівняно із життєдіяльністю осіб, суспільними відносинами, які динамічні і змінюються і виникають скоріше, так що законодавство не встигає під них підлаштовуватись.

Поява нетипових ситуацій у правозастосовній практиці свідчить про те, що в таких випадках цей процес втрачає свою класичну форму. Очевидно, що законодавець прагне створити стійку та гармонійну правову систему, здатну функціонувати в умовах динамічних суспільних відносин. Взаємодія цих факторів зумовлює неможливість повної відповідності між мінливими суспільними відносинами та правовими нормами, покликаними їх регулювати. Тому виникнення нетипових ситуацій у правозастосуванні не є випадковим явищем. Такі нетипові ситуації у правозастосовній діяльності хоча й не є масовим явищем, проте мають місце.

Звернемо увагу, що фактична основа юридичної справи нерідко містить факти та обставини, нетипові для цієї категорії справ. Особливо така нетиповість в країнах романо-германської правової системи проявляється у цивільно-правових відносинах через швидкі зміни у соціально-економічній обстановці через складність застосування формальної логіки до специфіки конкретного випадку. За прогалин і колізій у правових нормах, які не охоплюють повністю або частково ситуації, що потребують вирішення, або пропонують суперечливе їх вирішення, правозастосування стає нетиповим.

Слушно зазначає із цього приводу Н. М. Крестовська, що «оцінюючи наявність або відсутність прогалини в позитивному праві, слід враховувати, що правозастосовна діяльність не охоплює і не повинна охоплювати собою всього різноманіття суспільних відносин. Прогалина в праві є лише тоді, коли факти або відносини законом не оцінюються, але існує об'єктивна потреба в їх юридичній кваліфікації» [3, с. 417].

На нашу думку, можна виділити такі випадки застосування права в романо-германській правовій системі за наявності таких специфічних, нетипових обставин як:

- 1) колізії юридичних приписів;
- 2) одночасна конкретизація абстрактних і відносно визначених норм;
- 2) одночасна конкретизація відносно-визначених норм;
- 3) наявність прогалин у чинному законодавстві;
- 4) можливість розсуду правозастосовника;
- 5) дія міжнародно-правових актів, які інколи йдуть у розріз із вітчизняним законодавством.

Але, не слід забувати, що нетипова правозастосовна діяльність несе у собі деякі небезпечні моменти. А саме, в нетипових ситуаціях наявна небезпека ухвалення незаконного рішення, в якому допущено хоча б одне із зазначених порушень: недотримання суб'єктом права компе-

тенції і підвідомчості, істотне порушення процесуальних норм, неправильна оцінка фактичних обставин справи, неправильне застосування закону, порушення встановленої законом форми правозастосовного акту тощо. Що в свою чергу призводить до неправильності правозастосування і як наслідок порушенні прав та законних інтересів громадян.

Вірно вказує науковець П. В. Куфтирєв, що «суб'єкти правозастосовної діяльності мислять не лише формами усього людства чи конкретних соціальних груп, які розробили специфічний стиль мислення в ході нескінченного ряду реакцій на типові ситуації, що характеризують загальну для них позицію, але й створюють власні індивідуальні форми мислення, що відповідають їхньому неповторному соціальному досвіду» [4, с.10].

Тому нетипове правозастосування вимагає особливої уваги і високого професіоналізму від правозастосовця. При встановленні прогальної ситуації необхідно звернутися до наявних офіційних та неофіційних інтерпретацій (роз'яснень) права. За відсутності офіційного роз'яснення, яке могло б допомогти в подоланні прогалини у праві, правозастосовець має самостійно використовувати аналогію, переходячи від першого варіанту до другого, а потім до третього (аналогії права).

Ми дійшли висновку, що в юридичній літературі науковці приділяють недостатню увагу для висвітлення нетипового правозастосування в романо-германській правовій системі і воно недостатньо вивчене. Встановлено, що нетипове правозастосування виникає із появою незвичних ситуацій у суспільстві або через прогалини, колізії в праві тощо. Розробка теоретичних та правових засад нетипової правозастосовної діяльності в сучасних умовах має значну цінність як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Її результати можуть слугувати основою для вдосконалення правової системи України.

Список використаних джерел

1. Мінченко О. В. Особливості здійснення юридичної діяльності в умовах романо-германської правової сім'ї : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 218 с.
2. Шишкін В. І. Судові системи країн світу : навч. посіб. У 3 кн. Кн. 2. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 335 с.
3. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія права та держави. Практикум. Тести : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 584 с.
4. Куфтирєв П. В. Джерела суддівського розсуду: теоретико-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2005. № 10. С. 8–14.

Ключові слова: правозастосування, юридична діяльність, нетипове застосування права, правовий розсуд, прогалини в праві.

Keywords: law enforcement, legal activity, atypical application of law, legal discretion, gaps in law.

Слюсаренко Катерина Русланівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри загальної теорії права та держави*

ПРАВО БІОЕТИКИ ЯК НОВИЙ НАПРЯМОК СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Біоетика як складова етичного напрямку є новизною, та виникла в результаті науково-технічного прогресу другої половини ХХ століття, вплинувши при цьому на такі сфери в суспільстві, як економіка, політика, соціальна та правова сфери. Поступово інтегруючись у міждержавні відносини, біоетика вийшла на рівень міжнародно-правових відносин, зайнявши своє місце в них, не лише у вигляді сукупності етичних норм, а й у вигляді правових положень.